

Una altra política entra a la premsa russa

Ieltsin ha donat continuïtat a la tradició de mantenir els mitjans sota control

— Pilar Casanova —

Si durant setanta anys els professionals soviètics es van distingir pel seu servilisme, l'època ieltsinista només els ha deparat confusió, reflex de la mateixa desorientació política que es viu al Kremlin. Queda lluny l'eufòria que van provocar, primer, la *glasnost* que es va ordenar des de dalt, i després el fallit cop d'Estat del 19 d'agost de 1991, que va elevar els periodistes a la categoria de professionals "independents" en defensa de la reforma econòmica i de la democràcia. Si abans s'havia de tenir el carnet de l'únic partit de la potència, el comunista, per poder treballar en una redacció, ara la fidelitat envers el nou *tsar* continua sent l'única condició perquè un no sigui despatxat.

© АННАТОЛИЙ

— La fidelitat al nou *tsar* ha substituït el carnet del partit únic com a garantia per conservar el treball en premsa —

Conservadors per naturalesa i obedients instruments del poder, molt pocs periodistes es van destacar per denúncies contra el règim boltxevic, i els que s'hi van atrevir van acabar a l'ostracisme o a l'exili. Durant dècades, es van limitar a reproduir les fredes dades econòmiques elaborades pel comitè central del Partit Comunista. En el més pur estil orwel·lià, a la Unió Soviètica no existien els problemes que estaven "enfonsant els països capitalistes": les collites eren excel·lents; la producció industrial,

A dalt i a la dreta, Vitali Koròtitx, antic director d'Ogon'ok, actualment als Estats Units.

immillorable, i Occident envejava la sanitat i l'ensenyament gratuïts de què, sobre el paper, disposaven. Ni una ombra de crítica. Els mitjans de comunicació reflectien un país que funcionava, i els professionals cedien la petita pantalla i les planes dels diaris per tal que ideòlegs, sociòlegs i historiadors llancessin la seva propaganda, davant la indiferència i el cinisme de la població, que aviat va popularitzar aquesta dita: "No hi ha notícies a La Veritat (*Pravda*) i no hi ha veritat a Les Notícies (*Izvestija*)", els dos diaris oficialment més respectats del país. De fet, soviètics sabien que les novetats es transmetien amb el "de boca a orella" o a través de les ràdios d'ona curta, on els dissidents amb vocació periodística i pagats pel departament d'Estat nord-americà explicaven la realitat interna.

Acostumats a esperar consignes i a veure compensat el seu servilisme amb privilegis en un país on els diners no servien per a gaire res, el cos periodístic va acceptar la limitada *glasnost*, impulsada per l'ideòleg de la *perestroika* i membre del Politburó del PCUS Alexandre Jakovlev, una política que havia de minar finalment els fonaments del seu *statu quo* i de la Unió soviètica. La professió continuava seguint els dictàmens del poder. De fet, la transparència que el Kremlin va inaugurar, en el seu últim intent de salvar el comunisme, fou més una revisió històrica que no pas una autocrítica de la professió pel seu paper de fidel guardià de l'ortodòxia representat d'ençà de l'arribada al poder

Arriba la *glasnost*

Amb la *glasnost*, periodistes com Vitali Koròtitx, director d'Ogon'ok, i Egor Jakovlev, responsable de *Moskovskije Novosti* ("Novetats de Moscou"), van començar a destacar com a baluards de la *perestroika* alhora que creaven un nou planter de periodistes. Koròtitx, al capdavant d'un setmanari similar al *Triunfo* espanyol, combinava llargs articles literaris amb reportatges-denúncia, entrevistes a dirigents que defensaven la necessitat de donar un rostre humà al comunisme i articles històrics que qüestionaven les veritats oficials. Així, mentre que Ogon'ok fotografiava la vida dels desgraciats que sobreviuen en els abocadors d'escombraries de les rodalies de la capital soviètica, *Moskovskije Novosti* confirmava l'existència dels pactes secrets Molòtov-Ribbentrop pels quals l'Alemanya nazi havia lliurat els països bàltics a Moscou. La *glasnost* significava, a la pràctica, que certs periodistes pròxims al poder tenien permís per publicar amb comptagotes i en publicacions molt dispers alguns temes d'impacte. Molt poques vegades va significar un revulsiu perquè els mateixos periodistes que omplien les redaccions gosessin denunciar l'establishment. El comitè central del PCUS controlava fèrriamment la nova obertura informativa, mentre que a la base una nova generació començava a preparar una lenta i silenciosa revolució.

— Passada la primera eufòria, els periodistes s'han dividit entre defensors i detractors de les actuacions del Kremlin —

La *glasnost* va canviar també, després d'anys de rumorologia, la vida dels corresponsals estrangers, els quals van començar a envair la capital soviètica tot convertint-se en el pols de la *perestroika*, en absència d'una classe periodística independent autòctona. Fins ben entrada la *perestroika*, els estrangers eren majoria a les rodes de premsa, i generalment eren ells els que atabalaven amb preguntes "insolents". Fins i tot en les convocatòries clandestines dels dissidents, com les de l'armeni Serguei Grigoriantz —entre 1987 i 1988 un dels més cobdiciats pels occidentals, bé que posteriorment va perdre tot protagonisme—, els únics nadius que hi assistien eren els traductors. Fins Elena Bonner, vídua d'Andrei Sakhàrov, va acusar, desesperada, els periodistes occidentals de la sobtada mort, el desembre de 1989, del seu marit, que havia estat recuperat com la consciència moral del país per les seves constants crítiques contra el president Mikhaïl Gorbtxov i que va viure assetjat per la premsa estrangera.

Els dubtes de Gorbtxov

La *glasnost* patia diàriament la censura. Va silenciar, per exemple, l'aixecament d'Armènia per exigir el retorn de l'alt Karabakh, una regió que va passar a domini azerbaitjanès com a recompensa donada pel dictador Josif Stalin per l'actitud promoscovita dels àzeris en els primers anys de la revolució. Periodistes armenis, ardents nacionalistes com en la majoria de les repúbliques perifèriques de Rússia, alimentaven diàriament la colònia estrangera, que tenia prohibit desplaçar-se a Erevan per comprovar la veracitat del malestar i la tensió en aquesta zona del Caucas. La *glasnost* fou posada novament en qüestió quan el 8 de novembre de 1989 els mitjans de comunicació del país van estar-se d'esmentar els primers incidents que van esclatar arran del tradicional aniversari de la revolució d'Octubre. Només tres dels deu diaris que s'editaven a Moscou van publicar breus ressenyes sobre la concentració de 10.000 persones que reclamaven la fi del monopoli del poder per part del partit comunista.

Amb el gir a la dreta que va protagonitzar l'"arquitecte" de la *perestroika*, Mikhaïl Gorbtxov, la tardor de 1990 la nounada llibertat d'informació, aprovada l'estiu anterior, va patir un seriós revés. Les informacions sobre els violents successos ocorreguts a Vilnius, capital de Lituània, el gener de 1991, quan tropes especials del ministeri de l'Interior van prendre la televisió independentista, matant catorze nacionalistes, van indignar Gorbtxov. El 16 de gener, el president va demanar al Parlament el retorn al control oficial dels mitjans de comunicació. Però el seu poder ja era molt limitat, i la seva figura s'enfrontava a un carismàtic Boris Ieltsin, aleshores president de la Federació de Rússia, el qual ja tenia importants acòlits en els mitjans de comunicació, com l'agència Interfax o Ràdio Eco, pioneres a donar

informació segons els cànons occidentals. Amb el frustrat cop d'Estat d'agost de 1991, que portaria la desaparició de la URSS a final d'any, la credibilitat dels periodistes independents es va consolidar. El col·lapse de la temptativa colpista va sacsejar la premsa i els àudio-visuals. Tots els responsables de Gostelerradio (monopoli de la ràdio i la televisió), de l'agència oficial Tass i de Novosti van ser despatxats. Ieltsin va tancar els vuit diaris que havien donat suport als buròcrates insurrectes, inclòs el mític *Pravda*, que va reaparèixer al cap d'una setmana, però havent retirat de la capçalera la consigna "Proletaris del món, uniu-vos", malgrat les reticències de la redacció.

Els tentacles del KGB

El progressista Egor Jakovlev, que s'havia distanciat de Gorbtxov després dels successos de Lituània, es va posar al capdavant de la televisió de la Comunitat d'Estats Independents (CEI) i va descobrir en els despatxos dels periodistes els tentacles del KGB. Jakovlev va recuperar tots els programes censurats, com ara "Vzgliad" (Punt de vista), que amb un jove equip de periodistes havia aconseguit ser el de més audiència. Un destacament policíac n'havia assaltat els estudis per confiscar i destruir les cintes després de l'emissió d'una paròdia sobre la "síndrome" del tractorista que fins al setembre de 1991 havia presidit tots els "Vremias" (l'únic telenotícies permès).

Però els professionals encara no s'havien desfet del llast ideològic de les consignes, que el govern de Ieltsin va iniciar una nova batalla per la premsa. Passada la primera eufòria que va viure la professió amb la desaparició de l'imperi comunista, els periodistes partidaris de la reforma econòmica i la democràcia es van trobar ideològicament dividits entre els defensors dels mètodes utilitzats pel Kremlin i els que en denunciaven les actuacions. Part de la redacció del diari progressista *Nezavisimaja Gazeta* va fundar *Segodnia* ("Avui"), amb Serguei Parjomenko —un dels periodistes que han sabut explicar amb més agudesia la confusa situació en què es troba la Rússia postcomunista— al capdavant. Per la seva banda, Egor Jakovlev, sempre crític amb el poder, va perdre el seu càrrec a la televisió i va formar la seva pròpia revista, *Novaia Ezhnevnaia Gazeta*, una de les més prestigioses entre els intel·lectuals, mentre que el mític Vitali Koròvitx va decidir desplegar el seu talent als Estats Units. Ieltsin, amb l'ajuda del periodista Mikhaïl Poltoranin, que fou nomenat ministre d'Informació, va posar un dels seus homes a càrrec de la petita pantalla: Viatxeslav Braguin, el qual va haver de triar finalment entre presentar-se als comicis pel partit d'Egor Gaidar, Opció Rússia, o mantenir el seu lloc a la televisió. De poc li va servir la seva decisió de quedar-se on era, perquè Ieltsin el va destituir fulminantment després de la derrota electoral dels seus simpatitzants.

— **Izvestija és el diari que
més ha avançat en la
consolidació d'una
empresa periodística
independent** —

Pravda, de vint milions a mig milió

Pravda ha tornat a campar després d'assegurar-se que volia ser el diari de la "concordia civil", i havent reinstaurat els seus periodistes les medalles de Lenin a la capçalera del diari. Amb un director, igual que el de l'ortodox *Sovietskaja Rossia*, diputat pel partit comunista, el diari s'ha quedat amb una tirada de mig milió d'exemplars, enfront dels vint milions que venia durant l'època soviètica. Els antics funcionaris-periodistes tenen cabuda en els mitjans immobiliàstics, mentre que els més extremistes s'han apuntat a la premsa nacional-feixista de *Den* ('Dia'), que guanya, malgrat els tancaments que ha sofert, cada vegada més adeptes, gràcies a les seves portades insultants. Recuperada en format revista —*Soglacie*—, va publicar una llista amb els noms de les persones que van disparar contra el Parlament rus.

Ieltsin ha continuat la tradició russa de mantenir els mitjans de comunicació sota control i no ha dubtat a censurar, foragitar o tancar els mitjans

més crítics envers els seus mètodes. Després del bombardeig de la seu parlamentària, va cridar els analistes del prestigiós programa de televisió "Itogi" ('Resum'), i amb ells ha creat un nou òrgan de consulta presidencial. Potser l'exemple més combatiu de la professió ha estat el del diari *Izvestija*, que, amb els seus quatre milions de tirada, és, de tots els diaris que partanyien a organitzacions oficials del règim comunista, el que més ha avançat en la consolidació d'una empresa periodística independent i el que més s'ha esforçat a ajustar les seves informacions als barems d'objectivitat imperants a Occident. Tot just acabat de fracassar el cop d'Estat d'agost de 1991, el col·lectiu de treballadors, que aleshores depenia del Soviet Suprem, es va apropiat del diari. De llavors ençà ha superat totes les ofensives dels diputats ortodoxos per recuperar-los, inclosa la de treballar envoltats per l'exèrcit privat de l'ara empresonat Ruslan Khasbulatov, el qual argüia que les instal·lacions del periòdic eren propietat del Soviet Suprem. ●

El Quart Poder als Estats Units

La confiança dels ciutadans en els mitjans de comunicació continua baixant entres

— Pilar Casanova —

El mite sobre la suposada independència i imparcialitat política dels treballadors dels poderosos mitjans de comunicació nord-americans no es correspon amb els estudis que es realitzen periòdicament, com ara el The Freedom Forum, una prestigiosa organització no partidista especialitzada en temes de comunicació, on es revela que el 44 per cent dels periodistes consultats s'identifiquen com a demòcrates, davant d'un 35 per cent en 1971. Molt pocs s'hi

declaren republicans (16,3%), i el percentatge d'aquells que es proclamen independents està en declivi. Malgrat aquestes dades, la majoria sosté que la seva ideologia no afecta la neutralitat de la seva informació.

Aquesta tendència es repeteix entre els amos de la premsa i dels àudio-visuals, com es desprèn de llurs donacions monetàries a causes liberals abans que conservadores. Un altre estudi realitzat per la Foundation Center en cinc imperis periodístics va trobar que entre 1989 i 1992 els *moguls* de la comunicació van regalar 2,9 milions de dòlars a

— La majoria dels periodistes nord-americans sosté que la seva ideologia no afecta la neutralitat de la seva informació —